

Tillbakagång och jämställdhet

En studie om effekten på jämställdhet av demokratisk tillbakagång i Polen

Abstract

En antidemokratisk våg som utmanar de värden som ligger till grund för livet vi lever drar idag fram över världen. Ett centralt av dessa värden är jämställdhet. I relation till tillbakagången av demokratin har teorier behövts omvärderas. Vår uppsats studerar kopplingen mellan demokratisk tillbakagång och jämställdhet med moderniseringsteori som grund. Denna inriktning skiljer sig från tidigare forskning inom moderniseringsteori som huvudsakligen inte har studerat enskilda värden. Vi plockar genom en textanalytisk metod ut förändringar som skett i Polen och resonerar runt uppkomsten och diskursen runt dessa. Polen är ett land som frekvent används som exempel på demokratisk tillbakagång vilket gör det rimligt som studieobjekt även för oss. Trots förväntan utifrån moderniseringsteori att ekonomi ska påverka de liberala värdena ser vi en tillbakagång i jämställdhet när det kommer till regimen diskurs runt familjen och kvinnans roll utan att detta kombineras med en förändring i kvinnors representation i politiska positioner och arbetslivet i stort. Inte heller BNP per capita som är den vanligaste variabeln att mäta modernisering med uppvisar en tillbakagång. Den slutsats vi härmed drar blir att moderniseringsteorins koppling till jämställdhetsvärden behöver ifrågasättas.

Nyckelord: Jämställdhet, demokratisk tillbakagång, moderniseringsteori, Polen.

Antal ord: 7143

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Syfte och frågeställning	4
1.2 Bakgrund	4
1.3 Disposition	5
2. Teori	6
2.1 Definition av jämställdhet	6
2.2 Jämställdhet som status	6
2.3 Traditionell familjesyn	7
2.4 Moderniseringsteori	7
2.5 Demokratisk tillbakagång	8
2.6 Tidigare forskning	8
2.7 Kumulativ insats	9
3. Metod och material	10
3.1 Kvalitativ textanalys	10
3.2 Statistisk data	11
4. Analys	12
4.1 Familjeintegration	12
4.2 Våld i hemmet och institutionella begränsningar	13
4.3 Abort	15
4.4 Kvinnor i parlamentet	16
4.5 Ekonomi	
5. Avslutning	18
6. Referenser	19

1. Inledning

1992 deklarerade Francis Fukuyama liberaldemokratien som segrare. Efter en utdragen kamp mellan olika statskick stod demokratin till synes som den naturliga utgången i det moderna samhället. Som anti-demokratiska, populistiska vindar har kommit att vira allt hårdare i Europa de senaste åren har vi tvingats ifrågasätta denna slutsats. Reformerna som motverkat de liberala värdena och förändringar i bilden av vad som är grundläggande mänskliga rättigheter har begränsat människors liv. Som så ofta hänt historiskt har kvinnor som grupp drabbats hårt. Polen är ett land som det flitigt forskats om som exempel på demokratiens förfall. Polen används även som exempel på ett land där kvinnors rättigheter kraftigt begränsats sedan den populistiska regeringen tillträdde. Polen räknas fortfarande som ett fritt land enligt Freedom House men deras ranking har progressivt blivit sämre (Freedom House 2023). Vi bör oroa oss och vi bör intressera oss om fria värden såsom jämställdhet kan få en kraftig återgång på bara några år i länder som räknas som demokratiska.

1.1 Syfte och frågeställning

Uppsatsens syfte är att studera vad för påverkan demokratisk tillbakagång har på jämställdhet i länder. Vi gör detta genom att studera Polen, ett land som ofta används som exempel på fenomenet demokratisk tillbakagång. Frågeställningen lyder således: *hur påverkas jämställdhet av demokratisk tillbakagång i Polen?* Vi använder oss av en systematiserande kvalitativ textanalys av vetenskapliga artiklar och böcker för att finna vad för policy- och diskursiva förändringar som skett och hur detta påverkat situationen i länderna. Vi kopplar detta till förändringarna inom jämställdhet till modernitetsvärden för att undersöka om graden av modernisering kan förklara tillbakagången.

1.2 Bakgrund

Sedan Polens populistiska ledare Andrzej Duda tog makten 2015 anses kvinnors villkor ha kommit att bli missgynnade (Grzebalska och Peto 2016). En förklaring till denna ökade ojämställdhet går att finna i synen på vad regimen kallar ”genusideologi” och presenterar som ett hot mot samhällets katolska familjevärderingar (Roggeband och Krizsán 2019, s. 203). Rötterna till Polens antipatier mot genus sträcker sig långt tillbaka och går att finna i kommunismens sönderfall, en händelse som möjliggjorde landets inträde i EU (Norocel och Paternotte 2023, s. 125). Medlemskapet i EU innebar i sin tur ett krav på att bryta med den centraliserade planekonomiska politik som landet fört i enlighet med kommunistiska principer, neoliberalism skulle bli dess nya hållning som en del av Väst. De neoliberalistiska idéerna ansågs, av stora delar av den östeuropeiska befolkningen, i en tid av ekonomisk kris som förödande för ekonomin. Ehuru anslutningen till EU 2004 för Polens del de facto medförde såväl en rad demokratiska reformer som en gynnsam ekonomisk utveckling (Lăpădat, Păunescu och Lăpădat 2023, s. 128-133) tenderade de nya idéerna att inte ses med blida ögon. En återkommande uppfattning var nämligen att de bidrog till sociala oroligheter – en syn som fick just jämställdhet och genus att betraktas som det ogräs som anslutningen till EU hade medfört och som skapat samhällslig oordning, eller med andra ord kommit att utgöra ett hot mot den nationella identiteten med dess värderingar. Härigenom uppstod landets syn på ”genusideologi” som en hegemonisk rörelse inom ramen för den neoliberala världssordningen, orkestrerad av Väst, med syftet att lyckas genomdriva en ”europeisering” av Öst.

Trots detta räknades landet innan Lag och Rättvisa (PiS) tog makten 2015 huvudsakligen som ett exempel på en lyckad demokratisk utveckling (Szczygielska 2019, s. 121). En ny antidiskrimineringslag antogs 2010 och ratificerandet av Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet, eller Istanbulkonventionen, år 2012 signalerade en positiv bild av kvinnors situation i Polen. 2015 var visserligen starten på ett tydligt reformmässigt avståndstagande mot ett demokratiskt förhållningssätt men en sådan förändring sker inte över en natt. I efterhand framstår de reformer som innan 2015 förbättrade kvinnors situation i landet som svaga (ibid, s. 123). Feministiska NGOer har kontinuerligt kritiserat den tidigare lagstiftningen för att vara en kompromiss mellan konservativa, center och den katolska kyrkan som fortfarande besitter en stor mängd politisk makt.

1.3 Disposition

Uppsatsen är uppdelad i fem delar. Efter den introducerande första delen följer en teoridel som definierar ett par viktiga begrepp vi tillämpar i texten och förklarar vad som skiljer vår uppsats från tidigare forskning. Uppsatsens tredje del går igenom hur vi ska göra analysen samt varför vi har valt den metod och material vi gjort. Som fjärde del kommer analysdelen som består av en kvalitativ textanalys. Vi undersöker här frågor som berör tillbakagång för jämställdhet i Polen från 2015 tills idag. Till hjälp för att granska dessa variabler använder vi oss av **moderniseringsteori** under vilken vi även inkluderar tiden efter skiftet till demokrati 1989 då de reformer som infördes då än idag har betydelse för det polska politiska styret. Vi utgår även från de feministiska koncepten om **politisk status**, **ekonomisk status** samt **social status** i tillämpningen av våra variabler. Genom att studera de förra liksom deras underliggande ideologiska och strukturella diskurser kan vi avgöra om de samhällsliga förändringar vi undersöker hänger ihop med jämställdhet.

De variabler vi kommer undersöka i analysdelen är:

- **Familjeintegration**
- **Våld i hemmet, institutionella begränsningar**
- **Abort**
- **Kvinnor i parlamentet**
- **Ekonomi**

Till sist följer en avslutande del som sammanfattar vårt resultat.

2. Teori

I teoridelen går vi igenom grunderna för vår undersökning. Vi definierar begrepp som är nödvändiga att definiera såsom jämställdhet och demokratisk tillbakagång och tar upp teoretiska perspektiv såsom moderniseringsteori. Vi pratar också om hur tidigare forskning har sett ut och vad vår undersökning kan bidra med.

2.1 Definition av jämställdhet

Vi förstår jämställdhet som jämlikhet mellan könen (Badersten 2006, s. 36). I sin enklaste form studeras ibland jämställdhet som formellt lika möjligheter mellan könen. Ofta är anledningen till detta det enkla i att mäta representation, formella procedurer är tydligt nedskrivna och definierade. Utvecklat kan nämnas att formell likhet inte nödvändigtvis innebär lika förutsättningar, lika rättigheter eller lika möjligheter. Positioner som rent pappersmässigt är lika påverkas ändå av en kulturell skillnad i exempelvis förväntad arbetsprestation eller vikten vid arbetstagarens feedback. Det här är ett resonemang som är applicerbart för jämlikhet i stort likväl som den specifika typen av jämlikhet jämställdhet är.

Vi definierar utifrån detta enkla resonemang jämställdhet som *de facto lika rättigheter, förutsättningar och möjligheter mellan könen*. Det är på grund av detta som diskursiva förändringar och inte bara policyförändringar blir viktiga och en läsning av endast policydokument blir ofullständig. Definitionen i kursiv är den vi kommer utgå från när vi kartlägger relationen mellan reformförändringar och jämställdhet i det polska samhället.

2.2 Jämställdhet som status

Bradley och Khor (1993, s. 349, 350) ser jämställdhet som resultatet av kvinnors politiska, sociala och ekonomiska status. Yodanis (2004, s. 656) argumenterar i linje med detta för att en patriarkal ordning är resultatet av dels ideologi (normer och värderingar om kvinnors status och roll i ett samhälle) och dels av den omgivande strukturen (kvinnors tillgång till och fördelning inom olika samhällsinstitutioner).

Politisk status, menar Bradley och Khor (ibid.), åtnjuter kvinnor när balansen är jämn i maktrelationer där kvinnor ingår. Som dessa institutioner för makt definierar de såväl staten och olika kvinnoorganisationer som hushållet. Yodanis (ibid.) däremot ger en snävare precisering av makt som strikt åsyftande staten. Mått på politisk status anser de förra som mängden kvinnlig representation och deltagande inom staten och kvinnorättsorganisationer liksom även kvinnors inflytande över familjebeslut.

Med **ekonomisk status** avses sådant som är konstruerat runt produktionen, konsumtionen och förflyttningen av varor och tjänster, helt enkelt det som är en del av ekonomin. Mängden av kvinnors betalda arbete liksom kontroll av deras ekonomiska tillgångar är exempel på detta men även fördelning av arbete i hemmet samt kvinnors fattighedsnivå är en del av denna variabel (Bradley och Khor, s. 350).

Som **social status** definieras sådant som kvinnors reproduktiva rättigheter, deras roll inom familjen, kvinnors tillgång till och nivå av utbildning samt det sätt kvinnor porträtteras i media. Enkelt förklarar är social status det som påverkar kulturen runt kvinnor, där attityder är en viktig faktor (Bradley och Khor, s. 350, 349; Yodanis s. 656).

2.3 Traditionell familjesyn

Studierandet av kvinnor i arbetskraften grundar sig i en tanke på den traditionella könsuppdelningen där kvinnan är ansvarig för hemmet och mannen för förvärvsarbetet (Burke 2012, s. 122), en idédefinition vi kommer utgå från när vi undersöker hur traditionella könsroller tar sig uttryck i såväl dagens som det post-kommunistiska Polen.

I praktiken kan det emellertid finnas utrymme att röra sig mycket fritt inom de gränser som är uppsatta, agensen begränsas inte nödvändigtvis av en uppdelning (Burke 2012, s. 129–130). Faktumet kvarstår dock att kvinnans större ansvar i hemmet är något som omöjliggör en jämställd fördelning i arbetskraften såväl som i hemmet (Gottfried 2013, s. 117). När vi i denna uppsats studerar könsfördelningen i arbetslivet studerar vi alltså även indirekt kvinnor i hemmet.

2.4 Moderniseringsteori

Moderniseringsteori har varit en av de mest omtalade teorierna inom samhällsvetenskapen (Marsh 2014, s. 261-262). Moderniseringsteori är i grunden en teori om ekonomisk utveckling som menar att förändringen från jordbrukssamhälle till industri och postindustri för med sig en förändring i förutsättningar och värden (Stockemer & Sundström 2014, s. 696-698). Ett av värdena som förändras är jämställdhet. Intuitivt är det ganska enkelt att förstå att när vi inte behöver oro oss för vår materiella överlevnad kan vi lägga fokus på post-materiella frågor såsom etik, miljö och självförverkligande. En förändring i ekonomiska förutsättningar ska enligt denna tanke föra med sig en förflyttning från traditionella till sekulär-rationella värden (Marsh 2014, s. 270-271). Modernisering måste inte nödvändigtvis leda till demokrati men Inglehart och Welzel hävdar att en kulturell förändring uppstår där individen lägger större fokus vid vad de kallar för självuttrycksvärden (Inglehart och Welzel 2010, s. 552-553). Självuttrycksvärden innefattar yttrandefrihet, stöd för jämställdhet, politisk aktivism, förtroende och tolerans (ibid, s. 557).

Själva mätningen av modernitet är en av de omdiskuterade delarna av teorin och att under en ganska kort tidsperiod studera modernitet gör det hela än mer komplicerat. Traditionellt har moderniseringsteori använts för att titta på mer långtgående processer (Roxborough 1988, s. 755-759). Eftersom modernisering är en långsam process blir reliabiliteten i vår uppsats lägre. Potentiellt hade vi kunnat öka vår reliabilitet genom att undersöka en stor mängd länder, en sådan studie ligger dock långt utanför vår kapacitet. Traditionellt har teorin inte heller använts för att studera specifikt jämställdhet även om det finns exempel på det i modern tid (se Stockemer och Sundström 2014). Vi anser att det inte finns något som förhindrar att inom teorin ställa jämställdhet i fokus. Vi menar snarare att detta gjorts i en för liten utsträckning och att en studie av enskilda värden möjliggör för att dra intressanta, mer specifika, slutsatser.

BNP per capita har ofta använts för att mäta modernitet vilket har kritiserats för att vara en förenkling av ett komplicerat fenomen (Stockemer och Sundström 2014, s. 696). Vi tycker inte att endast BNP per capita kan förklara att ett land har haft en modernisering då den inte tar ställning till fördelningen av resurser. Andra operationella indikatorer har även använts såsom energikonsumtion, förväntad livslängd, utbildningsnivå, tillgång till mobiltelefon med mera (Marsh 2014, s. 263-264). Samtliga operationaliseringar innehåller för- och nackdelar och genom att välja en kombination av flera indikatorer tror vi kunna få en bättre helhetsbild.

Vi resonerar att om vi har BNP per capita som utgångspunkt behöver vi hantera problemet med fördelning. Ett exempel på en indikator som kan tas upp i samband med detta är utbildning som ger oss en ökad förståelse av fördelningen i kunskap. Kunskap är dock inte nödvändigtvis representativt för arbete så för att ytterligare bredda perspektivet tittar vi på

könsfördelningen i arbetskraften. Förflyttningen av kvinnor in på arbetsmarknaden är en central del av modernisering då det möjliggör politiskt deltagande och löser upp traditionella könsroller (Stockemer och Sundström 2014, s. 699).

2.5 Demokratisk tillbakagång

Uttrycket demokratisk tillbakagång används för att beskriva processen att demokratiska system dementeras och rör sig mot något autokratiskt. Den avdemokratisering som syftas på tar sig inte formen av statskupper utan är en långsam process (Karolewski 2021, s. 313). Genom att inte avskaffa utan i stället försvaga demokratiska institutioner såsom valsystem och konstitutionsdomstolar görs processen inom ramarna för demokratin. Detta leder till vad som kallas en illiberal demokrati, det vill säga ett system som upprätthåller den demokratiska strukturen men utan liberala värden. Polen är inte ensamt om denna rörelse utan kan snarare ses som en del av en konservativ populistisk våg som dragit fram över stora delar av världen (ibid, s. 301).

Klassiska teorier om demokrati har varit deterministiska i sin syn på ideologisk utveckling (Karolewski 2021, s. 303). Francis Fukuyamas "End of history" argumenterar för att demokratin är slutet på utvecklingen (Fukuyama 1989, s. 4). Argumentet är enligt Fukuyama själv inte nyskapande utan går i samma anda som andra klassiska figurer som Marx och Hegel. Moderniseringsteori är ett exempel på en sådan klassiskt deterministisk teori, med skillnaden att den inte ger oss ett naturligt sluttillstånd (Stockemer och Sundström 2014, s. 696). Det i sig gör att moderniseringsteorin inte försvagas av existensen av demokratisk tillbakagång och kan bibehålla sin relevans som teori i vår undersökning.

2.6 Tidigare forskning

Demokratisk tillbakagång har varit en av de stora frågorna inom internationella relationer de senaste 10 åren. Ireneusz Paweł Karolewski är knappast ensam om att benämna den demokratiska tillbakagången som en universell trend (Karolewski 2021, s. 302-307). Karolewski pratar om, precis som tidigare nämnt, att de klassiska teorierna kraftigt kommer att ifrågasättas utifrån detta. Karolewski hävdar att den demokratiska tillbakagången utövar påverkan på tre delar: (1) samhället, (2) institutionerna och (3) processen (ibid, s. 316-317). Avseende aspekten samhället anser Karolewski att medborgaren möjliggör för tillbakagång genom ett passivt förhållningssätt till politiken (ibid, s. 307-310). Det är inte nödvändigtvis så att ett studerande är samma sak som kommunikation, vi behöver delta i politiken snarare än att bara iaktta den – det senare något Karolewski menar är en risk i dagens samhälle. Aspekten institutioner kopplar Karolewski till teorin "state capture" vilket han även kallar den centrala delen i demokratisk tillbakagång. State capture syftar på när aktörer tar över de statliga institutionerna och använder dem för sin egen politiska eller ekonomiska vinning (ibid, s. 310-311). En sådan aktör kan vara oligarker eller företag men också, som ofta är fallet med demokratisk tillbakagång, regeringar. Processen är för Karolewski den förändring som sker långsamt över tid (ibid, s. 314-315). Små inkrementella ombildningar får landet att över tid bli något annat än det är från början. Det är dock inte så att vi kan se något demokratiskt land som fullständigt gått tillbaka till en komplett autokrati. Enligt Karolewski är inte heller detta nödvändigt efter vart läget är på väg, tillbakagången kan landa i ett stabilt semi-demokratiskt system med ett valsystem som möjliggör för en återgång till liberaldemokrati genom regeringens förlust i valet (ibid, s. 316-317).

Kopplingen till jämställdhet är något som kommit att få mer uppmärksamhet under de senaste åren, ofta med Ungern och Polen som grund. Andrea Krizsán och Conny Roggeband

är exempel på forskare som lagt fokus vid detta och hävdar att det funnits en stor lucka att fylla (Krizsán och Roggeband 2018, s. 90-91). Krizsán och Roggeband skapar ett ramverk för tillbakagång i policys baserat på fyra dimensioner av implementering: (1) diskursiv (de)legitimering av genuspolicyobjektiv, (2) demontering och omvandling av existerande policys, (3) underminerande av implementering och (4) erodering av ansvarsutkrävande och inkluderingsmekanismer (ibid, s. 92-93). Tanken härleds över de olika dimensioner som representation kan ha. I sig faller detta tillbaka på tanken om vad faktisk jämställdhet är. Krizsán och Roggeband skapar ett ramverk som ska kunna studera inte bara den symboliska representationen av genusfientliga policys utan även den diskursiva förändringen som uppstår.

Vårt ämne är alltså långt ifrån unikt vilket ger oss fördelen att mycket material finns tillgängligt, något som samtidigt ställer krav på vårt arbetes egen insats.

2.7 Kumulativ insats

Eftersom tidigare forskning som nämnt existerar inom såväl modernisering som jämställdhet och demokratisk tillbakagång behöver vi fråga oss vad vi kan bidra med. Vi anser att tidigare undersökningar med moderniseringsteori som grund inte studerat enskilda värdegrunder såsom jämställdhet utan generaliserat liberala värdesatser som en gemensam variabel. Vi hoppas att genom att studera förändringar i jämställdhet - i stället för att generalisera - kunna berätta något om vilka förändringar i jämställdhet som påverkas av den demokratiska tillbakagången och ifrågasätta eller bekräfta deras relation till modernisering. Vi tycker att det inom moderniseringsteori saknas en specificitet som kan tillföra mer konkreta slutsatser. Kanske fungerar moderniseringsteori bra i vissa kontexter emedan inte alls i andra, något som vi med ett indexbaserat resonerande kring liberala värden inte kan se. Vi vill därför sätta in tillbakagång och modernisering i den konkreta kontexten jämställdhet för att kunna dra slutsatser om relationen dem emellan.

3. Metod och material

I tredje delen av uppsatsen presenterar vi metoderna vi kommer använda. Vi tar upp materialet vi använder och varför vi har gjort det urval vi har gjort. Vi förtydligar även eventuella problem med undersökningen utifrån metoden och materialet.

3.1 Kvalitativ textanalys

I vår undersökning använder vi en textanalytisk metod och utgår ifrån vetenskapliga artiklar och böcker (Esaiasson et al. 2017, s. 211). Vi använder oss alltså av sekundärkällor. Begränsningen är baserad på två faktorer: språkbarriären, som förhindrar oss att ta del av polska policydokument, och tidsaspekten då studerandet av den stora mängden primärkällor som finns tillgänglig är en för tidskrävande process för denna uppsats omfång.

Vi gör en kvalitativ analys i meningen att vi söker "...något annat än summan av delarna." (Esaiasson et al. 2017, s. 211). Vad vi menar är att ett kvalitativt perspektiv på texten möjliggör för att finna förändringar som inte uppkommer vid kvantitativa metoder. För att prata om jämställdhet behöver vi studera förändringar som inte bara är reformmässiga och kan utläsas direkt av texten utan även diskursiva sådana som kräver en grad av tolkning. Som vi här undersöker språket och dess mening ter sig sålunda en kvalitativ metod som mycket lämplig (ibid, s. 212).

Vi vill genom textanalysen systematisera och kategorisera de förändringar som skett med vår teori som ett ramverk för att tolka texten. Genom vår teoridel får vi veta vilka typer av förändringar vi anser relevanta och vi utgår från dessa i vår tolkning av texten. Tillvägagångssättet i en kvalitativ textanalys kan beskrivas som att fråga texten ett antal frågor eller med andra ord precisera ett analytiskt verktyg som vi använder oss av när vi letar igenom texten (Esaiasson et al. 2017, s. 216). I en kvalitativ textanalys är det viktigt att styra vad det är man vill berätta, eller som Esaiasson et al. uttrycker det: "Det är du som berättar en historia med hjälp av texten och dina analytiska verktyg, det är inte texten som berättar en historia för dig." Frågorna som vi ställer texten utgår ifrån Carol Bacchis WPR-metod (ibid, s. 217). I sin utgångspunkt var WPR-analys centrerad runt policyförändringar men har fått ett stort genomslag och använts för att analysera en stor mängd olika fenomen. WPR-analys studerar representationen av "problemet". I policysammanhang handlar detta om att utreda bakomliggande orsaker till policyförändringar och fråga hur dessa blir genomförbara. I vår text är "problemet" i vissa fall inte policys utan andra typer av förändringar men samma tanke appliceras. Bacchi ger oss ett ramverk av sex frågor varav vi väljer att plocka ut de vi tycker är mest relevanta. Vår avgränsning i frågor är på grund av tid och material - urvalet av frågor gör vi därmed baserat på vilka vi tycker mest hjälper oss att besvara vår frågeställning. De frågor vi använder för att titta på texten är följande:

1. Hur är "problemet" representerat? För vem är det ett problem och vad för typ av problem är det?
2. Vilka sorts subjekt eller aktörer representeras? Vilka är deras karaktärsdrag?
3. Vad eller vem presenteras som orsaken till problemet?

3.2 Statistisk data

Som ett komplement till vår textanalys använder vi oss av statistisk data hämtad ur databankerna V-dem (Varieties of Democracy) och World bank. Vi använder dessa två databanker då de har tillförlitliga och lättillgängliga data och vår tid är begränsad. Vidare utgår vi ifrån Freedom House' mätning för att kunna konstatera trenden av demokratisk tillbakagång (Freedom House 2021). Den data vi använder är menad att ge oss en bättre insikt i förändringar vi finner i textanalysen men avser även att tillåta oss att studera värden vi anser relevanta men som inte tydligt uppkommer i textanalysen, såsom BNP per capita. När vi anser att det är en låg reliabilitet i textanalysen vänder vi oss till databaserna för att kontrollera om någon variabel skulle kunna förtydliga resultatet.

4. Analys

I vår analysdel går vi igenom hur Polen har förändrats över tid. Vi benämner vissa händelser innan 2015 som är relevanta för att förklara tillbakagången. Utifrån ett antal huvudkategorier som vi har kunnat urskilja går vi igenom det vi har funnit som relevanta förändringar kopplade till jämställdhet och modernisering och resonerar kring bakomliggande faktorer.

4.1 Familjeintegration

Moderniseringsteorin kan ses presentera en evolutionär utgångspunkt, en **evolutionsteori**. Denna gör gällande att de samhällen som ännu inte uppfyllt kriterier på modernitet, så kallade ”förmoderna” samhällen, tagit starkt intryck i sin organisation av värden kring familjen varmed frågor som relateras till dessa är av central betydelse för samhällsandan. Om och när dessa samhällen sedan genomgår en ekonomisk utveckling förflyttas medborgarnas uppmärksamhet till en rad icke-familjerelaterade frågor såsom utbildning, materiellt välstånd och yrkesframgång. En tydlig indikator enligt evolutionsteorin på att ett samhälle har förändrats är utifrån denna beskrivning att landets födslootal är på nedgång (Marsh 2014, s. 269, 270).

I detta ljus kan vi betrakta den polska regimens identitetssyn som ”förmodern”: en identitet som slår vakt om att inte låta sig behärskas av ”moderna”, enligt dess synsätt fördärvade, inslag såsom de värderingar och den politik om jämställdhet och genus vilka medlemskapet i EU anses ha fört med sig (Marsh 2014, s. 269, 270; Gawinowska 2021, s. 108; Gaweda 2021, s. 647; Szczygielska 2019, s. 135-138).

Polen är nämligen ett land med en i hög grad katolsk befolkning vilket ger att de utgör ett fäste för traditionella värderingar (Gryzb 2023, s. 2). Mot den bakgrunden har de under den tidsram vi undersöker (2015-) aktivt tagit spjörn mot de idéer i samhället de benämner ”genusintegrering” eller ”genusideologi” (Gaweda 2021, s. 641, 646). Efter att ha strukit mål om jämställdhet har den polska staten istället sökt göra familjen till den centrala inriktningen för samhällsfrågor – vi väljer att referera till detta som en nationell ambition om **familjeintegration**. Som del av ett uppfyllande av denna målsättning har regimen presenterat en rad reformer för att stärka den polska familjen vilka vi ska ta upp längre ned (Roggeband och Krizsán 2019 s. 201; Szczygielska 2019, s. 121).

Det faktum att den polska befolkningen som en del av en större europeisk trend uppvisar sjunkande födslosiffror (Szczygielska 2019, s. 138) torde enligt moderniseringsteorin visa på att landet genomgår en gynnsam finansiell utveckling, något som stöds av vår statistik längre ned. Den sjunkande nativiteten är ett fenomen som regimen aktivt söker stävja genom att vidta en rad förebyggande åtgärder - vilka vi tar upp längre ned och som enligt vår tolkning är ämnade att återföra samhället till det förmoderna tillståndet.

Sådana åtgärder som syftar till att säkra den polska befolkningen uttyder vi även visa på en syn på kvinnan som ett verktyg i nationalismens namn som ska säkra den polska befolkningen (Krizsán och Roggeband 2019, s. 6). Detta kan ses i relation till Polens populistiska diskurs om invandring som ett brännande samhällsproblem där genom att trygga den inhemska befolkningen man, i vår tolkning, upplever sig kunna balansera eventuella höga kvoter av invandring till landet (Szczygielska 2019, s. 137-138; Radke och Rolofs 2023, s. 48).

Teorin om modernisering hävdar att skiftet till ett postindustriellt samhälle - såsom det polska - luckrar upp traditionella könsroller, något som medför förändringar för kvinnor såsom rösträtt, inflytande i samhällslivet och en högre acceptans för kvinnor på ledande samhällspositioner - överlag en avsevärt mer jämlik syn på kvinnors och mäns könsroller (Stockemer och Sundström 2014, s. 697; Gryzb 2023, s. 2). Om denna moderniseringsteori har haft bärkraft på den polska könsmaktsordningen ifråga om familj och arbete ska vi redogöra för enligt nedan.

I och med kommunismens upplösning 1989 skedde ett systemskifte då den nya neoliberala samhällsideologin tillsammans med ett multum västerländska värderingar och idéer kom att präglade samhället. De fria marknadskrafterna medförde betydande strukturella förändringar för kvinnor på arbetsmarknaden vilket avsevärt försämrade deras ekonomiska status - de goda arbetsvillkor de hade åtnjutit under kommunisttiden drogs i den nya konkurrensinriktade ekonomin tillbaka. Till försvagandet av kvinnors ekonomiska status hör att detta har ökat deras ekonomiska beroende av män. Vad som hade uppstått var en arbetsmarknad som hade vänt sig mot kvinnor för att få dem att bejaka sin "naturliga" roll som mor (Grzyb 2023, s. 17-18).

Av ovan kan vi sluta oss till att inte ens de västerländska värderingarna - vilka som vi sett har blivit så hårt ansatta av regimen för att till stora delar utgöras av just otyget jämställdhet - förmådde att i enlighet med moderniseringsteorin bidra till ett jämställt samhälle som i praktiken stöttade kvinnors villkor (deras ekonomiska, politiska och sociala status). Istället innebar den marknadsliberala samhällsordningen, paradoxalt mot de demokratiska värderingar den sa sig stå för (Grzyb 2023, s. 17), en tillbakagång till en förmodern könsordning - en som står stadigt i det polska samhället av idag med dess förmoderna syn på män och kvinnor.

Detta illustrerades signifikant med tillträdet av Polens dåvarande premiärminister Beata Szydło 2015. Skiftet innebar förändringar i utformningen av departementen - arbets- och socialdepartementet omformades till *familje-*, arbets- och socialdepartementet, något som kom att lägga grunden för en rad kommande politiska reformer som avsåg att stärka familjen. Reformprogrammet Family 500 + utformades 2016 för att premiera familjer ekonomiskt för varje ytterligare barn de skaffar. Den statliga förhoppningen var att få den polska befolkningen att skaffa många barn vilket skulle stärka landets utveckling. Kritiker menar emellertid att Family 500 + bidrar till att hålla kvinnor utanför arbetsmarknaden genom att söka införliva ideal om en traditionell, patriarkal familjebildning - som vi uttolkar en där kvinnor i praktiken får en permanent föräldraledighet varmed män är de som bidrar till hushållets inkomster (Radke och Rolofs 2023, s. 45).

En annan av Szydłos familjereformer var att sänka pensionsåldern för kvinnor till 60 år och för män till 65 år, med syftet att ge äldre mer tid att umgås med sina barnbarn. Även det avser enligt kritiker underförstått ett återopande av traditionella könsroller där kvinnor genom en tidig pensionering uppmuntras att tillvarata sin vårdande potential som mormoder eller farmoder (Radke och Rolofs 2023, s. 45-46).

4.2 Våld i hemmet, institutionella begränsningar

Inträdet i EU 2004 har varit grund till ett påtagligt motstånd hos PiS-regimen (2015-) baserat på den "europeisering", anammandet av västeuropeiska värderingar, som medlemskapet informellt har fordrat. Med europeiska värderingar anses vanligen (kvinnors) mänskliga rättigheter och sålunda även jämställdhet som en central del av en demokratisk värdegrund. Europeisering anses därmed starkt kopplat till utveckling och demokratisering. Kvinno våld är ett område som dessa värderingar manar till arbete mot, såsom stipulerat i den rad av *soft law*-förfordningar som Europakommissionen har antagit. Synen på EU:s idéer om

jämställdhet som en för Polen främmande, hotfull genusedologi är emellertid en som har bidragit till att rättfärdiga statlig underlåtenhet att genomdriva åtgärder för att motverka våld mot kvinnor liksom en som har använts för att legitimera åtgärder som rentav bidrar till ökad ojämställdhet (Gaweda, s. 632-633, 637, 645, 647; Krizsan och Popa 2010, s. 380, 385, 400, 394, 384, 397). Vi kan se att Polens anslutande till en modern institution såsom EU – företrädd av moderna värderingar – inte har bidragit till ett de facto nationellt skifte i värderingar vad jämställdhet beträffar.

Denna animositet mot att bekämpa könsbaserat våld har illustrerats märkbart av det klivna förhållandet till Europarådets Istanbulkonvention. Sedan Polens ratificerande av den senare har alltmer kritiska röster börjat riktas gentemot konventionen från regimens sida, varefter landets justitieminister år 2020 meddelade att landet ska dra tillbaka sin ratifikation (Gawinowska 2021, s. 92).

Om vi sedan ser till hur landet faktiskt har förhållit sig till detta fördrag blir vi varse att de har uppfyllt endast en liten del av konventionens föreskrifter och således inte ansträngt sig för att bekämpa våld mot kvinnor (ibid, s. 103). Detta står klart inte minst i hur den polska lagstiftningen svarar mot artikel 13 i Istanbulkonventionen (vilken definierar våldtäkt som brist på samtycke) – den polska brottsbalken villkorar att våldtäktsobjektet måste göra ”aktivt och oavbrutet motstånd” för att händelsen ska rubriceras som just en våldtäkt (Gawinowska 2021, s. 96-97).

Emedan artikel 3 i Istanbulkonventionen föreskriver att våld i hemmet även avser par som inte bor tillsammans, ex-partners och ex-makar gör den polska lagen inte plats för dessa förhållanden – detta har som följd att människor som är utsatta för våld i hemmet av en person som de har en sådan relation till inte skyddas av lagen (Gawinowska 2021, s. 98).

I Polen försvåras arbetet mot våld mot kvinnor ytterligare av att det är kommunerna som bär ansvaret för denna politik, vilka dels erhåller bristande finansiellt stöd från staten för ändamålet och dels äger betydande svängrum till att inte följa överenskommelsen, något som har lett till att så många som 140 polska kommuner inte arbetar utifrån en plan om att motarbeta våld i hemmet (ibid, s. 98-99).

Sammantaget kan vi se att landets upptagning i en modern institution som EU inte har fört med sig någon modern utveckling bestående av värderingar som att bekämpa våld mot kvinnor. Tonvikten är alltså på att genom ett markerat avstånd från konventionen betona den polska, förmoderna, identiteten liksom den eftersträvade självständigheten från Väst (Gawinowska 2021, s. 108).

Under regeringstiden 2015- kan vi uttyda att den polska strävan att bevara en förmodern könsmaktsordning har kommit regimen att strypa finansieringen till olika kvinnorrättsorganisationer då dessa av regeringen har ansetts verka i enlighet med genusedologi. I kölvattnet av detta har regeringen istället kommit att investera i organisationer den har upplevt som ”regimvänliga” (Kriszán och Roggeband 2018, s. 95). Regimkritiska kvinnorrättsorganisationer har utsatts för hård kontroll och övervakning; aggressiva åtgärder som vidtagits har tagit sig formen av att dessa kvinnorrättsorganisationer har blivit genomsökta av polisen, fått se sina kontor stormade samt sina aktivister arresterade.

Den traditionella synen på kvinnor och män med dess patriarkala stereotyper om könsroller har likaså givit avtryck i det polska domstolsväsendet där det är ett mönster att döma till förmån för den åtalade (Gawinowska 2021, s. 97, 100). Dessa stereotyper får den verkan att misstänkt våld mot kvinnor inte tas på allvar, av domare, av polis såväl som av samhället i stort.

Den inrapporterade graden våld mot kvinnor i Polen uppvisar en förhållandevis låg nivå, något som uppges visar på en snedvridning som har mer med den traditionella könsmaktsordningen såsom den upprätthålls i samhället än med verkligheten att göra. Som kvinnor fortfarande är de som huvudsakligen har hand om hem och barnuppföstran och

således i hög grad identifierar sig med dessa åtaganden finns det utrymme för en tolkning om att kvinnor tenderar att förneka diverse former av våld från män för att hålla samman familjen (Grzyb 2023, s. 20-21). Detta öppnar därmed upp för möjligheten om att polska kvinnor intervjuade i enkäter inte sanningsenligt och uttömmande besvarar frågor om våld i hemmet.

Sannolikheten för detta ökar även i och med att vi, som vi tar upp i denna uppsats, kan skönja en frekvent låg social, ekonomisk och politisk status för kvinnor i det polska samhället. Enligt feministisk teori finns det nämligen en korrelation mellan dessa typer av status för kvinnor och våld i hemmet på en samhällslig basis (, s. 4). Anledningen sägs vara att en låg kvinnlig representation i samhällslivet och på politiska poster, ett kvinnligt ekonomiskt beroende av män liksom ett samhälle som inte tar våld mot kvinnor på allvar bidrar till en syn på kvinnor som ej jämlika med män – något som göder våld mot kvinnor. Som vi kan se att samtliga dessa orsaker till ojämlikhet – som beskrivs i uppsatsens olika sektioner – stämmer överens med verkligheten för kvinnor i Polen spår detta rimligen på oddsen för att andelen våld mot kvinnor i landet är avsevärt större än vad som redogörs för i rapporter.

Som det är svårt att få fram korrekt data kring våld mot kvinnor då mörkertalet är stort är en möjlighet för att få ett indirekt resultat att studera politiskt våld. Med politiskt våld syftar vi på våld utfört i politiskt syfte, såsom att tysta opposition eller hatbrott. Vi argumenterar för att politiskt våld har en stark koppling till genus, något modern forskning har börjat lägga större vikt vid men historiskt undervärderats (Bardall, Bjarnegård & Piscopo 2019, s. 920-921). Politiskt våld är könat om motivet, formen eller effekten är kopplat till genus (ibid, s. 924). Det politiska våldet i Polen har ökat enligt V-dem. I indexet ”political violence” urskiljer vi en trendökning av politiskt våld från 2015 till 2022 från vad de kallar ”rare” till ”occasionally” (V-Dem 2023). Trenden överensstämmer med tillbakagången och kan ses som ett bekräftande av regimens effekt.

4.3 Abort

När de första demokratiska regeringarna kom till i Polen efter 1989 var det under starkt inflytande från katolicismen. Detta tog sig bland annat uttryck i en rad lagändringar som hade gemensamt att de inskränkte kvinnors reproduktiva rättigheter under förevändningen att ändringarna bidrog till att stärka familjen: som vi tolkar det handlade det till stor del om att få kvinnor och polska familjer att skaffa många barn (Grzyb 2023, s. 18). Även den politiska diskurs som tar sig uttryck genom att agitera ”För Liv” och som går hand i hand med diskursen ”För Familjen” - och som vi kan uttyda är religiöst grundad - spelar in i de reformer som har presenterats de senaste åren i syfte att begränsa kvinnors sexuella friheter och aborträtt (Szczygielska 2019, s. 126-127). Det faktum att den nya demokratins reproduktiva inskränkningar stadfästes med förbudet mot abort 1993 - under alla andra omständigheter än incest, våldtäkt, fara för kvinnans liv och hälsa samt i fall av missbildning av fostret – menar vi tydligt visar på regimens ovillighet att tillämpa moderna värderingar ifråga om jämställdhet (Grzyb 2023, s. 18).

Denna regimens vilja att rekonstruera det förmoderna samhället har emellertid medfört att även de nämnda abortundantagen de senaste åren har kommit att ifrågasättas av konservativa samhällsaktörer. De senare har presenterat förslag på att såväl inte tillåta abort under några som helst omständigheter som att utfärda straff för kvinnor som önskar avsluta sin graviditet (Szczygielska 2019, s. 125). Att regeringen tenderar att dela denna syn visar det 2016 introducerade reformprogrammet For Life, ett komplement till det nämnda Family 500 +, ett program som understödjer familjer med ett barn som föds med en obotlig livshotande sjukdom eller ett svårt handikapp. Vi kan här se att regeringen i en situation när fostrets

tillstånd skulle legitimera abort genom sin reform driver kampanj mot densamma och således söker vinna ideologiskt inflytande på bekostnad av kvinnors reproduktiva självbestämmanderätt och sedermera sociala status (ibid, s. 127; Radke och Rolofs 2023, s. 45).

Regimen söker alltså i sin strävan att verka för fosters rätt till liv och familjebildning komma åt kryphål i den existerande lagen för att kringgå lagändringar. Vi kan därmed även inom samma lagramar se den praktiska effekten av en förändring i den politiska diskursen. Detta visar även det faktum att det sedan 2016 är förbjudet att lämna information om vart man ska vända sig för en abort, även om det handlar om en laglig abort utomlands kan man dömas för upp till 3 års fängelse – något som särskilt drabbar kvinnorrättsorganisationer som tillhandahåller sådan information (Szczygielska 2019, s. 126).

Ytterligare kan vi se att den statliga familjeideologin har bidragit till att begränsa kvinnors sexuella friheter genom att göra dagen-efterpiller receptbelagda såsom reformen från 2017 föreskrev. I kombination med en lag som möjliggör för läkare att neka behandling utifrån religiös tro kan i vissa fall denna förändring likställas med ett förbud (Szczygielska 2019, s. 126).

Statens förhindrande av abort och begränsningar i preventivmedel har vidare sannolikt medverkat till att begränsa polska kvinnors inte bara sociala status utan även politiska. En intressant koppling mellan graviditet och politiskt engagemang visar nämligen att vid graviditet och föräldraskap minskar kvinnors politiska deltagande i högre grad än mäns (Markstedt, Naurin och Stolle 2023, s. 316).

4.4 Kvinnor i parlamentet

Eftersom moderniseringsteorin menar på att ett samhälle med en välutvecklad ekonomi kommer att ha uppnått en högre nivå av vissa moderna värden såsom jämställdhet, borde ekonomin komma att bidra till en högre andel kvinnor inom den politiska sfären (Stockemer, Sundström 2014, s. 699). Arbetets natur, och statusen den för med sig, är således relevant som indikator på graden av modernisering.

Som regeringen i Polen utifrån sina förmoderna familjevärderingar företräder klassiska könsroller, leder detta in dem på idén att kvinnor inte har en plats att fylla i politiken utan att deras uppgifter snarare ska vara begränsade till att ta hand om familj och hushåll. Följaktligen är det män som ska dominera den politiska sfären. Denna syn stämmer överens med könsfördelningen i den polska regeringen där fyra kvinnor innehar ministerposter, något som ger landet en genomsnittlig position i jämförelse med andra länder i Central- och Östeuropa – dock är det en siffra som klart vittnar om ojämställdhet i tilldelningen av ministrar (Radke och Rolofs 2023, s. 34, 37, 41). Vi kan härmed se att Polens gynnsamma ekonomi inte har bidragit till en modern fördelning om könsrepresentation i regeringsbildningen såsom vi hade kunnat förvänta oss.

Det är inte nödvändigtvis så att representation i parlamentet innebär politisk makt då det fortfarande är ett majoritetsstyre dominerat av män (Adams, Jacob och Scherpereel 2014, s. 338–340). En indikator att använda som komplement är representationen i lagstiftande församlingar för att inte endast studera representation i en symbolisk mening. Sedan 2015 har mängden kvinnor i lagstiftande församlingar ökat med knappt 1%, från 27,39% till 28,3% (V-Dem 2023). Såväl den lagstiftande som den parlamentariska makten för kvinnor är alltså låg men intressant nog har den inte minskat sedan regeringens tillträde. Genusfokuserad moderniseringsteori hävdar att när samhället blir mer modernt ska representationen bli mer jämställd (Stockemer och Sundström 2014, s. 697). Vi tänker oss att eftersom ett modernt

samhälle ska leda till representation borde en tillbakagång leda till motsatsen, så verkar dock inte vara fallet.

4.5 Ekonomi

Efter en djup nedgång i BNP-tillväxt till följd av finanskrisen 2008 återhämtade sig den polska ekonomin och uppvisade en genomsnittlig årstillväxt på omkring 3.6 % mellan 2011 och 2019 (World Bank). Trots att Polens BNP minskade med 2.8 % i och med covid-19-pandemin 2020 har det talats för att den ska återkomma till en nivå av 4.8 % 2023. BNP per capita har följt samma trend med en positiv tillväxt borträknat år 2020. Kopplat till genus innebär moderniseringsteorin som tidigare förklarats att ett ökat BNP per capita leder till ett mer jämställt samhälle (Stockemer och Sundström 2014, s. 698-699). Vi hade alltså kunnat förvänta oss en negativ trend i en demokratisk tillbakagång.

Det faktum att Polen uppvisar ett fördelaktigt mått av BNP skulle enligt moderniseringsteorin innebära att de polska kvinnorna var försedda med ansenliga sociala och politiska resurser såsom förankrade reproduktiva rättigheter liksom de skulle vara starkt representerade inom den nationella arbetskraften (Marsh 2014, s. 277-278). Som komplement till detta perspektiv behöver fördelningen av ekonomin som vi studerar genom arbetsfördelningen nämnas. En tydlig könsskillnad i andelen arbetande män och kvinnor går att urskilja: 91,5% män och 72,7% kvinnor (Mysíková 2012, s. 337). Generellt har dock inte kvinnor lämnat arbetet sedan PiS tog makten. En intressant utstickare är en kraftig ökning av kvinnor i arbetskraften på ungefär 2% under 2020-2021. Svaret kan ligga i Covid-pandemin. Kvinnor jobbar i större utsträckning i vård- och utbildnings-fokuserade yrken, något som är kritiskt under en pandemi (Profeta 2020, s. 365-368). Detta är intressant då genusgapet i arbetskraften generellt har ökat under Covid i OECD-länder, som vi kan se avviker Polen i detta avseende. Faktumet kvarstår dock att en minskning av mängden arbetande kvinnor inte går att urskilja under tillbakagången - i relation till de reformer kring familjeintegration som tidigare benämnts är detta anmärkningsvärt. Vidare är löneskillnaderna avseende män och kvinnor (8,6%) inte så markanta som hade varit tänkbart som en följd av de familjefrämjande reformerna och små relativt till liknande centraleuropeiska länder.

5. Avslutning

Vår undersökning har studerat Polen som en representant för demokratisk tillbakagång. Vi har ämnat svara på om tillbakagång, eller autokratisering, korrelerar med egenskaper av modernisering likt demokratisering. Vi har genom detta ifrågasättande velat utveckla den forskning som existerar om den demokratiska tillbakagångens effekt på genusfrågor samt genom vår metod plocka ut specifika tillbakagångar i jämställdhetsfrågor och studera om de är kopplade till en generell trend. Vi har med medvetenhet om begränsningarna i generaliserbarhet och reliabilitet försökt systematisera och förklara de förändringar som skett under tidsperioden 2015 och framåt i Polen för att dra slutsatser om den generella vågen av tillbakagång som drar över världen.

Polen framstår som ett land som haft en kvinnofientlig diskurs under vår studerade tidsperiod. I respons till bland annat EU har en förmodern syn återinförts på familjens roll i samhället och en kraftig återgång i jämställdheten har blivit synlig. Vi har sett att den diskursiva förändringen inte är isolerad från historiska händelser utan har växt under lång tid. Vi kan fråga oss om sammankopplandet med en modern institution som EU verkligen har skapat ett modernare Polen eller om krocken i kultur skapat ett behov att hävda sin självständighet som land, att lyfta fram det traditionellt polska.

Intressant nog har vissa värden inte framstått som så katastrofala i utvecklingen som man kunnat vänta sig. Vi får dock vara försiktiga med hur vi tolkar det statistiska resultatet då vissa variabler såsom våld mot kvinnor är mycket svåra att mäta. Resultatet kan bli snedvridet om vi inte studerar det utifrån de begränsningar som existerar. Av vårt resultat framstår det som att vissa slutsatser ändå kan dras med viss säkerhet.

Antal kvinnor i arbetslivet verkar inte nämnvärt ha påverkats av den konservativa diskursen. Kanske håller en deterministisk tanke om utveckling kring just denna variabel. Kvinnors politiska representation ser inte heller ut att nämnvärt påverkas av demokratisk tillbakagång, den lagstiftande representationen har till och med ökat.

Moderniseringsteori grundar sig i en tanke om att ekonomiska förutsättningar ska forma de sociala aspekterna men utifrån vårt resultat framstår det som att de ekonomiska aspekterna såsom lön, arbete och landets ekonomi har rört sig i en positiv riktning. Trots detta har vi sett en tillbakagång i liberala värden. Vi har inte kunnat se någon tydlig koppling mellan ekonomisk tillbakagång och värdegrundad tillbakagång. Det i sig gör att vi måste fråga oss om jämställdhet verkligen föds ur det moderna samhället.

Vi kan inte dra slutsatsen att en koppling mellan autokratisering och modernisering inte kan existera men vi kan konstatera att illiberal demokrati i alla fall inte bara skapas som en reaktion på fattigdom.

6. Referenser

Adams, Melinda, Jacob, Suraj och Scherpereel, John A., 2014. "Gender Norms and Women's Political Representation: A Global Analysis of Cabinets, 1979–2009." *Governance* vol 27, nr 2, s. 321–345.

Badersten, Björn, 2006. *Normativ Metod, att studera det önskvärda*. 1 uppl. Lund: studentlitteratur.

Bardall, Gabrielle, Bjarnegård, Elin och Piscopo, Jennifer M, 2019. "How is Political Violence Gendered? Disentangling Motives, Forms, and Impacts." *Political studies* vol 68, nr 4, s. 916-935.

Bradley, Karen och Khor, Diana, 1993. Toward an integration of theory and research on the status of women, s. 349-350.

Burke, Kelsy C, 2012. "Women's Agency in Gender-Traditional Religions: A Review of Four Approaches." *Sociology compass* vol 6, nr 2, s. 122-133.

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik, Towns, Ann & Wängnerud, Lena, 2017. *Metodpraktikan*. Uppl 5. Stockholm: Wolters Kluwer.

Freedom House, 2023. [Poland: Country Profile | Freedom House](#)

Fukuyama, Francis, 1989. "The End of History?" *The National Interest* nr 16, s. 3-18.

Gaweda, Barbara, 2021. "Europeanization, Democratization and Backsliding: Trajectories and Framings of Gender Equality Institutions in Poland." *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society* vol 28, nr 3, s. 629-655.

Gawinowska, Karolina, 2021. "Between rights and values. On the Polish (non) compliance with the Istanbul convention." *Journal for Legal, Political and Social Theory and Philosophy* nr 5, s. 87-116.

Gottfried, Heidi, 2013. *Gender, Work and Economy, Unpacking the Global Economy*. 1 uppl. Cambridge: polity press.

Grzebalska, Weronika och Peto, Andrea, 2016. "How Hungary and Poland have silenced women and stifled human rights." *The Conversation* 14 Oktober.

[How Hungary and Poland have silenced women and stifled human rights \(theconversation.com\)](#) (Hämtad 2023-05-18).

Inglehart, Ronald och Welzel, Cristian, 2010. "Changing Mass Priorities: The Link Between Modernization and Democracy." *Perspectives on Politics* vol 8, nr 2, s. 551-567.

Karolewski, Ironeusz Pawel, 2021. "Towards a Political Theory of Democratic Backsliding? Generalising the East Central European Experience" i Anders, Lisa H & Lorenz, Astrid (red.), *Illiberal Trends and Anti-EU Politics in East Central Europe*. Schweiz: Springer Nature, s. 301-322.

- Krizsán, Andrea och Popa, Raluca, 2010. "Europeanization in Making Policies against Domestic Violence in Central and Eastern Europe". *Social Politics* vol 17, nr 3, s. 380-400.
- Krizsán, Andrea och Roggeband, Conny, 2018. "Towards a Conceptual Framework for Struggles over Democracy in Backsliding States: Gender Equality Policy in Central Eastern Europe." *Politics and Governance* vol 6, no 3, s 90-100.
- Krizsán, Andrea och Roggeband, Conny, 2019. "The Challenge to Gender Democracy." I Krizsán, Andrea och Roggeband, Conny (red.) *Gendering Democratic Backsliding in Central and Eastern Europe. A comparative agenda*. Budapest: Central European University, s. 200-213.
- Lăpădat, Laviniu Costinel, Păunescu, Anca-Floriana och Lăpădat, Maria-Magdalena, 2023. "Post-Communist Transformation(s): A Comparative Analysis between Romania, Hungary and Poland." *Revista de Stiinte Politice* nr 77, s. 127-137.
- Markstedt, Elias, Naurin, Elin och Stolle, Dietlind, 2023. "The Effect of Pregnancy on Engagement with Politics. Toward a Model of the Political Consequences of the Earliest Stages of Parenthood" *American Political Science Review* vol 117, nr 1, s. 311-317.
- Marsh, Robert M., 2014. "Modernization Theory, Then and Now." *Comparative Sociology* nr. 13, s. 261-283.
- Mysíková, Martina, 2012. "Gender Wage Gap in the Czech Republic and Central European Countries." *Prague Economic Papers* vol 21, nr 3, s. 328-346.
- Norocel, Ov Cristian och Paternotte, David, 2023. "The Dis/Articulation of Anti-Gender Politics in Eastern Europe: Introduction." *Problems of Post-Communism* vol 70, nr 2, 123-129.
- Pew Research Center, 2018. Eastern and Western Europeans Differ on Importance of Religion, Views of Minorities, and Key Social Issues.
<https://www.pewresearch.org/religion/2018/10/29/eastern-and-western-europeans-differ-on-importance-of-religion-views-of-minorities-and-key-social-issues/> (hämtad 2023-05-22).
- Profeta, Paola, 2020. "Gender Equality and Public Policy during Covid-19." *Economic studies* vol 66, nr 4, s. 365-375.
- Radke, Lea och Rolofs, Gila, 2023. "Gender and Right-Wing Populism: Analysing the Role of Women at the ministerial level." *Acta Politologica* vol 15, nr 1, s. 33-57.
- Roxborough, Ian, 1988. "Modernization Theory Revisited. A Review Article." *Comparative Studies in Society and History* vol 30, nr 4, s. 753-761.
- Stockemer, Daniel & Sundström, Aksel, 2014. "Modernization Theory: How to Measure and Operationalize it When Gauging Variation in Women's Representation?" *Social Indicators Research* vol 125, nr 1, s. 695-712.
- Szczygielska, Marianna, 2019. "'Good Change' and Better Activism: Feminist Responses to Backsliding Gender Policies in Poland" i Krizsán, Andrea och Roggeband, Conny (red.)

Gendering Democratic Backsliding in Central and Eastern Europe. A comparative agenda.
Budapest: Central European University, s. 120-160.

V-Dem, 2023. [Country Graph – V-Dem](#)

Żuk Paweł och Żuk Piotr, 2020. “Murderers of the unborn’ and ‘sexual degenerates’: analysis of the ‘anti-gender’ discourse of the Catholic Church and the nationalist right in Poland.” *Critical discourse studies* vol 17, no 5, s. 566-588.